

EBÜ'İ-HACCÂC el-BELEVÎ

(أبو الصَّحَّاحِ البَلَوِي)

Ebü'l-Haccâc Yûsuf
b. Muhammed b. Abdillâh
el-Belevî el-Mâleki el-İşbîlî
(ö. 604/1208)

Endülüslü edip ve şair.

İbnü's-Şeyh diye de bilinir. Aslen İşbîliyi olup Mâleka'da doğdu (527/1133). Ebü Muhammed Kâsım b. Dahmân, Ebü Zeyd es-Süheylî ve Ebü İshak İbn Karkûl gibi hocalardan öğrenim gördü. 560 (1165) yılında hacca giderken uğradığı Bicâye'de İbnü'l-Harrât el-Ezdî'den ders aldı. Hocasını *el-Ahkâmü's-şer'iyye* adlı eserini yazması için teşvik etti ve bu konuda kendisiyle görüş alışverişinde bulundu. Daha sonra gittiği İskenderiye'de bir süre kalarak Ebü Tâhir Ahmed b. Muhammed es-Silefî, Ebü'l-Abbas es-Sarakustî ve Ebü Muhammed ed-Dîbâcî'den hadis dersleri aldı, bir müddet burada hatiplik yaptıktan sonra Mekke'ye geçti. Mekke'de de bazı hocalardan ders aldı. Bir süre Suriye'de de bulunduğu anlaşılan Ebü'l-Haccâc memleketine dönerken İskenderiye'de ve birkaç ay kadar da Bicâye'de kalarak İbnü'l-Harrât'tan adı geçen eserini okudu. Mâleka'ya dönünce camilerde hatiplik yaptı ve çeşitli konularda ders verdi. Talebeleri arasında Ebü Muhammed İbn Havtallah ile kardeşi Ebü Süleyman İbn Havtallah, Ebü'r-Rebî el-Kelâî, Ebü Ali er-Rundî ve Ebü Muhammed el-Kurtubî gibi âlimler bulunmaktadır.

Muvahhidî Hükümdarı Ya'kûb el-Manşûr ile birlikte Mağrib'de, Selâhaddin-i Eyyûbî ile de Suriye'de savaflara katılan Ebü'l-Haccâc çok dindar, tasavvufî düşünceye yatkın, çalışkan ve iyilik sever bir kişiydi. Kendi kazancıyla Mâleka'da yirmi beş cami yaptırmış, elliden fazla su kuyusu açtırmıştır. 604 Ramazanında (Nisan 1208) Mâleka'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Kitâbü Elif bâ' li'l-elibbâ'*. Ölümünden sonra oğlu Abdürrahîm'in okuması için yazdığı bu eser, dönemine göre geniş bir genel kültür ansiklopedisi mahiyetinde olup kırk beyitlik bir kasideye geçen garîb kelimeler esas alınarak tertip edilmiştir. Söz konusu kelimeler "elif" ve "bâ" ile başladığı için eserine bu adı vermiştir. Garîb kelimelerin esas alınmasına rağmen eser sadece bir garîb kelimeler lügatı değildir. Kitapta ayrıca *kalb** metoduyla bunlardan türetilen kelimeler ve karşıtları üzerinde durulmuş; Kur'an-ı Kerîm, hadis, şiir ve di-

ğer edebî bilgilerden de faydalanılarak dinî, edebî, tarihî ve dille ilgili konularla bitkiler, hayvanlar, matematik vb. alanlarda değişik meselelere yer verilmiştir. Çeşitli kütüphanelerde birçok yazması bulunan (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 543-544) eser iki cilt halinde basılmıştır (Kahire 1287). 2. *Tekmilü'l-ebiyât ve tetmî-mü'l-ḥikâyât*. Kısaca *et-Tekmil* diye de bilinir. Ebü'l-Haccâc, *Kitâbü Elif bâ'* sındaki bazı konuları dostu ve aynı zamanda hocası olan Ebü Muhammed Abdülvehhâb el-Kaysî ile tartışarak daha da olgunlaştırmış ve onları bir araya getirmek suretiyle bu eserini telif etmiştir. Ancak kitabın günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir. Ebü'l-Haccâc ayrıca hocalarının hayatına dair *Fihrist* adlı bir eserinden de söz etmektedir (*Kitâbü Elif bâ'*, I, 166).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Haccâc el-Belevî, *Kitâbü Elif bâ'*, Kahire 1287, I-II; Münzirî, *et-Tekmile*, II, 147; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile* (nşr. F. Codera), Madrid 1887-89, II, 737-738; İbnü'z-Zübeyr, *Şilatü's-Şıla* (nşr. E. Lévi-Provençal), Rabat 1937, s. 217-220; Zehebî, *A' lâmü'n-nübela'*, XXI, 243; Ebü Ca'fer Ahmed b. Ali el-Belevî, *Sebet* (nşr. Abdullah el-Amrânî), Beyrut 1403/1983, s. 15; Makkarî, *Nefḥu't-ṭib*, I, 151; *Keşfü'z-zunûn*, I, 150; Serkîs, *Mu'cem*, I, 299-300; Brockelmann, *GAL*, I, 378; *Suppl.*, I, 543-544; A. G. Palencia, *Târîḥu'l-fikri'l-Endelüsî* (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1955, s. 179; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XIII, 330; Zirikî, *el-A' lâm* (Fethullah), VIII, 247-248; Ömer Ferruh, *Târîḥu'l-edeb*, V, 574-579.

HALİT ZEVALSİZ

EBÜ'İ-HÂRİS

(أبو الحارث)

Ebü'l-Hâris el-Leys
b. Hâlid el-Bağdâdî
(ö. 240/854)Kıraat-i seb'a imamlarından
Kisâî'nin meşhur iki râvisinden biri.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Bazı kaynaklarda Mervezî nisbesiyle de anıldığı zikredilmiştir. Ancak Ebü Amr ed-Dânî bunun doğru olmadığını, bu nisbe ile aynı adı taşıyan kimsenin Mâlik b. Enes'in talebelerinden biri olduğunu ve Ebü Bekir künyesiyle anıldığını söylemiştir (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 211).

Kıraat ilmini arz* yoluyla *kıraat-i seb'a** imamlarından olan Ali b. Hamza el-Kisâî'ni öğrendi ve onun önde gelen talebeleri arasında yer aldı. Ayrıca Hamza b. Kâsım el-Ahvel ve Yahyâ b. Mübarek el-Yezîdî'den de faydalanarak rivayette bulundu. Seleme b. Âsım, Muhammed b. Yahyâ el-Kisâî, Fadl b. Şazân ve Ya'kûb b. Ahmed et-Türkmânî kendisinden ki-

raat ilminde istifade eden talebelerindendir. Hadisle de meşgul olup bu ilimde *sika** olarak değerlendirilen ve bazı kaynaklarda bir rivayetine yer verilen (bk. Hatîb, XIII, 16; Zehebî, *Târîḥu'l-İslâm*, vr. 64^a) Ebü'l-Hâris, kıraat ilmindeki hocalarından Yahyâ b. Mübarek el-Yezîdî'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Muhammed b. Yahyâ el-Kisâî ve Seleme b. Âsım rivayette bulunmuşlardır.

İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a*'sında Kisâî kıraatinin râvileri arasında yer verdiği Ebü'l-Hâris'in, özellikle hicrî V. yüzyıldan itibaren kıraat-i seb'a imamlarının râvilerini iki ile sınırlayan kıraat kitaplarında (meselâ bk. Mekki b. Ebü Tâlib, s. 175-194; Dâni, s. 3) Kisâî'nin iki râvisinden biri olarak tercih edilmesinin sebebi, herhalde onun bu ilimdeki üstünlüğü, özellikle Kisâî kıraatini icrada üstat sayılması ve buna bağlı olarak, Ebü Amr ed-Dânî'nin de belirttiği gibi (*et-Teysîr*, s. 3), bu kıraatle ilgili rivayetin güvenle ve yaygın bir şekilde okunmuş olmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-kurrâ'ât* (nşr. Şevkî Dayf), Kahire 1972, s. 98; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 32; Mekki b. Ebü Tâlib, *Kitâbü'l-Tebşıra fi'l-kurrâ'âti's-seb'a* (nşr. Muhammed Gavs en-Nedvî), Bombay 1402/1982, s. 175-194, 210-211; Dâni, *et-Teysîr* (nşr. Otto Pretzl), İstanbul 1930, s. 3; Hatîb, *Târîḥu Bağdâd*, XIII, 16; İbnü'l-Bâzîs, *el-İkna'*, I, 140; Zehebî, *Târîḥu'l-İslâm*, TSMK, III. Ahmed, nr. 2917/7, vr. 63^b-64^a; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 211; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, II, 34; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 95.

TAYYAR ALTIKULAÇ

EBÜ'İ-HASAN el-ÂMİRÎ

(bk. ÂMİRÎ, Ebü'l-Hasan).

EBÜ'İ-HASAN el-ASKERÎ

(bk. ALİ el-HÂDÎ).

EBÜ'İ-HASAN el-BÜŞENCİ

(bk. BÜŞENCİ, Ebü'l-Hasan).

EBÜ'İ-HASAN CİLVE

(أبو الحسن جلوة)

Ebü'l-Hasan b. Mîrzâ Muhammed
et-Tabâtabâî el-İsfahânî
(ö. 1314/1897)

İrânlı filozof ve şair.

1238'de (1823) Hindistan'ın Gucerât bölgesinde bulunan Ahmedâbâd'da doğdu. Babası Seyyid Mirza Muhammed, Ahmedâbâd'a gelmeden önce yerleştiği